

HORVÁTH (EÖ) TAMÁS
Robespierre
 Dráma három felvonásban

Szereplők:

MAXIMILIEN ROBESPIERRE
 ELEONORE DUPLAY
 LOUIS DAVID
 GEORGES-JAQUES DANTON
 LOUIS-ANTOINE SAINT-JUST
 AUGUSTIN ROBESPIERRE
 TRICOTEUSE
 PAUL
 JULES

I. Felvonás

Előjáték

(Két lakájforma, Paul és Jules szalad a leeresztett függöny elé. Egyforma az öltözkük, és egyformára vannak maszkírozva. Paul kezében egy gyertyatartó és egy levél. Jules üldözi.)

JULES: Add vissza! Semmi közöd hozzá.

PAUL: Úgy beszéltek meg, hogy közösen döntünk minden ügyben. Nemdebar?

JULES: Közösen... Ez nálad azt jelenti, hogy addig terrorizálsz, míg el nem fogadom az álláspontodat. Vagy átversed egyszerűen.

PAUL: Érdekérvényesítés. Így hívják.

JULES: Miféle érdek? Itt igazságról kell, hogy szó legyen.

PAUL: Az enyémről? A tiédről? Az övéről? A sokaságéről?

JULES: Ne játssz velem. Tárgyilagosságnak kellene lennünk. Vagy legalább tisztességesnek.

PAUL: Sokan mondanak ilyesfélétet. De tedd csak a szívedre a kezedet: képes vagy a tökéletes elfogulatlanságra? Én sem. Kezembe akad egy levél. Egy a poros, elfeledett akták közül. Olvasom, és kell, hogy valamelyik oldalra álljak. Talán másképp vagy vele?

JULES: Azt kérde: estem-e kísértésbe? Hát igen. Előfordult már, hogy nem bírtam ellenállni. A szabály attól még szabály. „Csak a valóság, megtisztítva az összes személyes elfogultságtól!”

PAUL: Annál inkább tájékozódnom kellene ezen iromány tartalmáról. A két előítélet így kioltja vagy tettség szerint gyengíti egymást, s a végén beáll egy viszonylag semleges állapot.

JULES: És ez a hovatovább semleges állapot rendre a te akaratodat tükrözi.

PAUL: (Jules fülébe súgja) Nem tőlem hallottad: ilyen, hogy független vélemény, nem létezik. A pártatlanság mítoszát a mindenkori nyertesek gyártják, hogy befogják vele a vesztesek pofáját. Amit mi tehetünk, annyi csak, hogy egymás rendelkezésére bocsátjuk dokumentumainkat, hogy aztán tárgyyszerű vitában döntsük el, melyik szempont érvényesüljön.

JULES: Nekem mégis az az érzésem, hogy nem teríted ki a lapjaidat. Vannak dolgok, amiket egyedül te ismersz. Ez nem korrekt.

PAUL: És ezt a levelet itt (meglobogtatja) ki próbálta elrejteni előlem? Ennyit a tisztességről.

JULES: Mindössze szerettem volna alaposabban áttanulmányozni, mielőtt érdemi vitára kerül sor.

PAUL: Hogyne. De előbb én is beletekintnék. (Gyertyával belevilágít.) Nocsak!... Hát ilyet!... A fene gondolta...

JULES: Ugye, mondtam!

PAUL: (Olvasás közben) Elképesztő!... Ez az alak sokkal veszedelmesebb, mint elsőre hittem. El kell ismer-nem, igazad volt, Jules. El kell égetni az irományt.

JULES: Hogyan? Ez a bizonyíték! Nyilvánosságra kell hozni. Vagy legalább biztonságba helyezni.

PAUL: Megsemmisíteni. Azonnal. Derékba törheti a pályafutását. Éppen most, mikor a csúcsra érne.

JULES: Ez az! Szenvedést, rettegést és hamisítást zúdítana a világra!

PAUL: Ha egyszer a nép ezt kívánja!

JULES: Nem kívánhatja!

PAUL: Miért ne kívánhatná? Nem hivatkozhatunk folyton az ésszerűségre. A zsigerek legalább ugyanilyen fontosak.

JULES: És a nép nélkülözni kíván? Rettegni? Add vissza rögtön a levelet!

PAUL: Honnét tudhatjuk? Történelmi szükségszerűség.

JULES: Történelmi... Mi a fene? Nincs is ilyen.

PAUL: Mindenre nem lehet rálátásod. Most az a lényeg, hogy ő álljon az események élére.

JULES: Pont ő, aki tizenhat évesen...

PAUL: Régen volt. Ne feledd: ő Jean-Jacques leghűségesebb követője, munkatársa. Mondhatni: ő a Tanítvány.

JULES: Egyáltalán: belenyúlhatunk-e a történések rendjébe?

PAUL: Sőt: egyes-egyedül kettőnkön múlik. Minden levél, személyes feljegyzés, hivatalos végzés kerestül kell, hogy menjen a kezünkön. Ki emelkedjék fel, s ki hulljon alá, egyenes következménye annak, melyik iratot tüntetjük el örökre, vagy tárjuk a nyilvánosság elé.

JULES: Ezt a túlvilágított lakájt meg kell állítani! Egyetlen gondolata sem eredeti. Zseniálisan akaszkodik rá mások félmondataira – ez minden.

PAUL: És ez a minden. Elkapni a tömeg hangulatát, sodródni vele, mintha ő maga irányítaná ezt az alaktalan hömpölygést.

JULES: Bukjon!

PAUL: Na jó. Látom, nem vagy meggyőzhető. Használjuk a régi, jól bevált módszert.

JULES: Nem teheted. Ha legalább a kártya... vagy a kocka...

PAUL: Nem jó. Ezerszer elmondtam már: ötvenkét lap. Meg a kombinációk, a különleges figurák. Kockából is legalább kettőt veszünk.

JULES: Akár a valóságban. Ott sem fekete vagy fehér. Az árnyalatok.

PAUL: Amelyek szép lassan jelentőségüket veszítik. Jó vagy rossz? Velem vagy ellenem? Fej vagy írás?

JULES: Nekem hiába magyarázod. Valami akkor sem igazolható.

PAUL: Sajnálom. Ennél pontosabb eljárást még nem dolgoztak ki, mióta világ a világ. *(Zsebébe nyúl)* Tessék, itt egy kétsou-s.

JULES: Nálad mindig van? Na, dobjad!

PAUL: *(Feldobja, elkapja)* A szokásos? Én a fej?

JULES: Ha nincs jobb. Lássuk!

PAUL: *(Felemeli a kezét)* Bocs! Nem piszkáltam bele. Igazán.

JULES: Ez akkor sem becsületes. Hogyhogy mindig te, és én sohasem?

PAUL: Ne keseredj el. A történelem, hidd el, vakvéletlenek sorozata. Ez a forradalom is ilyen: hazárd és erőszakos. Itt a vége, fuss el véle. *(Meggyújtja a levelet.)*

JULES: Nem teheted! Terrort és hazugságot szabadítasz a világra.

PAUL: Ami idővel hősi múlttá szelídül. Ne gyerekeskedj. Annyi mindent kibír az emlékezet. *(Elfújja a gyertyát. El.)*

JULES: Gazember vagy, tudd meg! Lelkiismeretlen gazember! *(Utána szalad. Fügöny fel.)*

(1793. július 1. Robespierre albérlete. Puritán berendezés. Eleonore Duplay szalad be maga után vonszolva Robespierre-t.)

ELEONORE: Gyere, itt nem találnak ránk. Magunkra zárjuk az ajtót, és csendben leszünk.

ROBESPIERRE: Értse meg, kedves Eleonore, az én helyzetemben ez megengedhetetlen. Egykettőre híre menne. Egymást érik a képtelennél képtelenebb vá-

dak... Tökéletesen mindegy, hogy van-e alapjuk. A tömeg botrányra éhes, és én rosszul állok.

ELEONORE: Dantonnak szabad? És a többi kurafinak? Neked csak én vagyok. Senki nem szólhat meg ezért.

ROBESPIERRE: Danton disznó. Úgyis ez lesz a veszte. Másfelől nem szeretném, ha a kedves atyjaura rajtakapna minket. Élvezem a bizalmát.

ELEONORE: Apám? Majd' meghal a nagy tisztelettől, mikor rólad beszél. Azt hiszed, merne lépni ellened? Vagy ha igen, hát nyissz, és röpül a kobakja.

ROBESPIERRE: Komolyan gondolja, hogy képes volnék ilyenre?

ELEONORE: Miért ne? Bárkire bármit rá lehet sütni manapság. Elég három szó: „a nép ellensége”. Ha megfelelő helyen, megfelelő időben hangzik el, máris egy fejjel kurtább a boldogtalan.

ROBESPIERRE: Nem vagyok mérsáros. A forradalmi terrornak is vannak szabályai. Érzékeltetni kell a néppel, hogy érte s nem ellene zakatol a nyaktiló. Becsülöm kegyedet, Eleonore, de a mostani idők legkevésbé alkalmasak bármiféle románcra. Az én fejemet is jó néhányan látnák inkább a fűrészporos kosárban.

ELEONORE: De te odaállsz a Konvent elé, kinyitod a szatdat, és innét kezdve ők töprenghetnek rajta, vajon elég szilárdan rögzíti-e nyakuk a kupájukat.

ROBESPIERRE: A nép hazament. Éppen akkor, mikor kiderült világos világra, kik azok, akik nyilvánosan kufárkodnak szabadsággal, egyenlőséggel, testvériséggel.

ELEONORE: Én itt állok melletted. Én is a nép vagyok.

ROBESPIERRE: Szerfölött jólesik, kedves Eleonore, hogy ennyire rokonszenvez velem, de most Franciaország a tét. A tömegnek szét kellett volna vernie a Konventet. Ehelyett valami jelentéktelen részletkérdésről szavaztunk, aztán mindenki elvonult, mintha bármi is a helyére került volna. Az éhezőknek és elnyomottaknak magukhoz kellett volna ragadniuk a hatalmat. Joguk van hozzá.

ELEONORE: Semmi sincs veszve még. Valakinek kezdeményeznie kell. Tudom, hogy képes vagy rá. És azt is, hogy ezt te is tudod magadról.

ROBESPIERRE: Éppen ezért alaposan fel kell készülnöm a holnapra. Végiggondolni az eshetőségeket, megírni a beszédemet. Ehhez nyugalomra lesz szükségem.

ELEONORE: Hát nem azt mondd, ami éppen akkor eszedbe jut? Előre bemagoljátok a szónoklataitokat, akár a ripacsok?

ROBESPIERRE: Voltaképpen csak egy vázlat. A haza és a forradalom a tét, mint említettem. Nem rögtönözhetünk összevissza.

ELEONORE: Értem... értem... itt sem vagyok már. Aztán csak ügyesen azt a holnap... forradalmat. *(Kifelé menet beleütközik Dantonba.)*

DANTON: De sietős, babám! Később is ráérsz ledönteni a lábamról. *(Átfogja Eleonore derekát.)*

ELEONORE: Az úr nyilván szeretne elnézést kérni, és levenni rólam az otromba mancsát. Kalaposlányokat egy sarokkal arrébb talál. *(Lefejti magáról Dantont. El.)*

DANTON: *(Robespierre-hez)* Micsoda kis macska! Nem értem, miért rejtegeted.

ROBESPIERRE: Duplay kisasszony nem az ágyasom. Én itt csak albérlő vagyok.

DANTON: Attól még gerincre vághatnád. Persze, neked elveid vannak. *(Hirtelen)* Robespierre, húzz ki minket a kulimászból! Megdőglött a forradalom.

ROBESPIERRE: Márminthogy ismét csináljak magamból hülyét a Konventben? És akkor történik valami? Beszélj te. Te képes vagy megbolondítani a tömeget. Neked talán hajlandóak ott maradni, és végre elzavarni a girondiakat.

DANTON: Nem, Robespierre, lejárt a tüzes szónoklatok és lelkesedések ideje. Igen, tudok rögtönözni, de most hajszálpontos tervezésre van szükség. Hány ember menjen, hová, mit mondjanak, mit tegyenek. A nép alaktalan massa. Néha elragadják indulatai, néha meg leül teljesen megmagyarázhatatlan módon. Te végiggondolod a mondandódat. Nem azért kívánunk megszabadulni a brissotistáktól, mert mérsékeltek, hanem mert féltő, hogy elkezdenek a nemzet háta mögött és feje felett politizálni.

ROBESPIERRE: Tehát hatalomátvételt. És a nép akarja-e?

DANTON: A sans-culotte-ok akarják. A nép kiválasztottjai.

ROBESPIERRE: Rájuk ne hivatkozz! A többség elégedett. Nyugalmat, biztonságot óhajt, akár olyan áron is, hogy egy rakás korrupt gazember ül a nyakán.

DANTON: Ne játssz! Délelőtt még másképp beszéltél. Mondd meg, mit szeretnél, és mi megtesszük.

ROBESPIERRE: Csak amit a nemzet.

DANTON: A nemzet tanácstalan. Összevissza kapkod, mindig oda, ahonnan a tetszetősebb ígéretet jönnek. Vezetni kell, olykor pillanatnyi hangulata ellenében is.

ROBESPIERRE: Mit akarsz tőlem? Miért tőlem akarsz? Te éppolyan alkalmas vagy erre, mint én. Miért próbálsz rám löcsölni ezt a terhet?

DANTON: Mert az alkalmasság nem minden. Én nem tudok vigyázni sem a szavaimra, sem a mozdulataimra. Számolni kell, és rendezni a sorokat.

(David, Saint-Just, Augustin Robespierre bejönnek.)

AUGUSTIN: Söpörd ki őket, Maximilien, különben egyenként vadásznak le minket! Marat-t is alig bírtuk kiszedni a karmaik közül. Ma még felmentették. De bármikor kitalálhatnak valamit, amivel vérpadra küldhetik. Aztán téged, mindenkit!

ROBESPIERRE: Tehát ismét emelkedjek szólásra, s bökkjek rá ujjammal egyikre vagy másikra: áruló! Hajrá! Ki képes többet nyaktiló alá küldeni? Ez most a forradalom?

SAINT-JUST: Gironde-nak buknia kell. Eladta a forradalmat. Egyezkedett, hezitált, s végül a haza legjobbjai ellen fordult. Amíg ott ülnek a Konventben, fennáll a veszélye, hogy meglékelik az alulról, a néptől jövő kezdeményezéseket.

ROBESPIERRE: Nem tiporhatom páros lábbal a törvényt. Nem leszek diktátor.

SAINT-JUST: A törvény most csak egy szó. Hogy mi a valódi tartalma, azt csak az erőseknek van joguk kinyilvánítani. Akik elég merészek semmibe venni mindent, ami az életet kiszámíthatóvá, kellemessé teszi.

DAVID: *(Félrevonja Augustin-t)* Azonnal lemegy az utcára, és felhozod az első tahó, rongyos ágrólszakadtat. Nem tudom, a bátyád valóban képtelen elszánni magát, vagy egyszerűen csak komédiázik velünk. Ami itt, köztünk van, az kevés. Kell valami, valaki, hogy elmozdítsa. Játsszunk mi is, ha ő is játszik.

AUGUSTIN: És miért Maximilien? Miért nem Danton? Vagy Marat?

DAVID: Vagy miért nem te? Tud valamit a bátyád, amit egyikünk se: elhiteni a tömeggel, hogy érti, amit nem ért. Hogy elhiggye magáról az együgyű csatornalakó: gondolkodik és alkot. Danton ezért nem jó. Kiszámíthatatlan. Rögtönöz. Nem politikus. Habozás nélkül kimondja, ami a bögyében van. Marat egy korcs féreg. Most még odavan érte a nép, de a fekélyeire már nem vevő.

AUGUSTIN: Ez örület!

DAVID: Akárcsak maga a forradalom. De nekünk nem is dolgunk, hogy konszolidáljuk Franciaországot, hanem hogy győzzünk. Azt hiszed talán, képesek leszünk enni adni a népnek? Vagy elcsitítani a káoszt, ami odakint tombol? De a látvány, ahogy lezuhan a guillotine kése, ahogy sápadt-véresen alágördülnek a fejek, az még sokáig eltereli a figyelmet a gyomrok korgásáról. Ezt kell igazolnia annak, akit felcipelsz majd az utcáról. Annak az üstfoltozónak vagy latrinapucolónak.

AUGUSTIN: És ha nem igazolja? Ha semmi egyéb nem vágnak az üstfoltozók és latrinapucolók, csak békére és jólétre? Akárkitől is jöjjön, akár a királytól?

DAVID: Egyvalaki válaszolhatja csakmeg: a bátyád. Ne feledd, ő Jean-Jacques tanítványa. Nekünk is lehetnek sejtéseink, ábrándjaink, de ő beavatott. Igazából nem is az a fontos, hogy ő szembesüljön a néppel, hanem hogy a nép szembesüljön övele. Menj!

AUGUSTIN: Félek. Ti most valami rosszízű, gyanús játszmát folytattok Maximiliennel. Akár nyer, akár veszít, egy a vége: a vérpad.

DAVID: És nem éri meg? Egy évre, egy napra vagy csak egy órára a nemzet, a *nagy nemzet* élére állni! Megragadni az idők kerekét, s kedvünk szerint pörgetni. Avagy te talán tudod, hol húzódik a határ történelem s kutyakomédia között? Indulj már!

AUGUSTIN: Olyan jó lenne hinni, hogy igaz, amit csinálunk! Vagy legalább a nép! De semmit sem látok. Semmit, csak a nagy, süket kavargást. És ebbe a kavargásba rántom bele a bátyámat. *(El.)*

SAINT-JUST: Odaküldeni Hanriot-t mind a nyolcvanezer gránátossal. A népet meg, a derék párizsi népet szép simán kihagyni az egészből.

ROBESPIERRE: Ez államcsíny – ha úgy vesszük.

DANTON: Odaküldeni – ha épp józan.

ROBESPIERRE: Nem adom hozzá a nevemet. Terror van. Nyolcvanezer nemzetőr a Konvent körül azt jelenti, hogy a kérdések végére továbbra is a nemzeti borotva – a nyaktiló – tesz pontot.

SAINT-JUST: Ne komédiázzunk, könyörgöm! Nincs nagyobb gyönyörűség, mint a népet nyúzni. Nem véletlenül vagyunk itt. Nem akartuk kivárni a sorunkat, beérni a morzsácskákkal, koncocskákkal, amik a nagy asztalról hullottak. És az odalentieknek oly mindegy, ki szívja a vérüket: mi vagy egy kitudjahányadik Lajos.

DANTON: Nem ismerlek. Ha erőszakkal vesszük is át a hatalmat, legalább utólag szolgáljuk meg a nép bizalmát! Meg kellene fogadnunk, hogy a terror, amit elkövetünk, átmeneti lesz csak, s a kívánnál semmi képp sem nagyobb mértékű.

SAINT-JUST: Komám, képmutató vagy. Szeretsz jókat zabálni, ez az igazság. S a kövér, fűszeres falatokat jóféle anjoui-val eregetni le a torkodon. A nőcskékről, akiken végignyargaltál, ne is beszéljünk.

ROBESPIERRE: Nem, és nem! Egy lépést sem, ami erkölcsileg nem igazolható. Csak amit az erény és a józan ész szentesít.

DAVID: De Franciaország nem ezt óhajtja. Franciaország téged óhajt, Robespierre.

ROBESPIERRE: El innen, ne kísérts! Olyasmibe vinnél bele, mi által csak lealacsonyítani lehet a nemzetet. Én felemelni kívánom.

SAINT-JUST: Az ördögbe is! Mi a fenének tépjük a szánkat? Holnap odarendeled Hanriot-t a Konvent elé a

maga nyolcvanezer gárdistájával, és amíg el nem ítéljük a girondistákat, mindenkire lövötünk, aki ki mer lépni.

ROBESPIERRE: Énrám elsőnek, mert ez nem az én forradalmam.

SAINT-JUST: Nincs forradalom. Már régen. Ha most megállnak a dolgok, mi vesztesekké leszünk könnyörtelenül. A vén, parókás, tehetségtelen trotlik nem kaphatnak még egy esélyt.

ELEONORE: *(Boroskancsóval és poharakkal jön. Leteszi az asztalra.)* A polgártársak felüldíthetnék egy kissé magukat. Étlen-szomjan még a szent ügyet sem bizonyos diadalra vihetni. *(Kifelé indul.)*

DANTON: *(Elkapja)* Csak egy szóra, galambom! Kije vagy *neki*, ha nem a babája? Hogy nem a szolgálója, arra a nyakamat teszem.

ELEONORE: Nem hiszem, hogy értené a polgártárs ezt. Maximilien az albérlőnk. Ha ennyi elég.

DANTON: Danton a nevem. De neked, angyalom, Georges-Jacques, ha úgy tetszik.

ELEONORE: Nekem úgy tetszik, hogy a polgártárs összeveteszt azokkal a fehérszemélyekkel, akiket minden gond nélkül maga alá gyűrhet.

DANTON: Csak nem képzeli, Duplay kisasszony, hogy belepusztulnék, ha nem lenne a szeretőm?

ELEONORE: *(Könnyedén)* Szégyellje magát!

ROBESPIERRE: Megkérném, Eleonore, ne hozzon több bort. A polgártársak, megeshet, még elveszítenék józan ítélőképességüket a helyzet mibenlétét illetően.

DANTON: *(Robespierre-hez)* Tele a gatyád, pajtás, hogy le találom csapni a kezedről a kis házicicádát?

ELEONORE: Danton polgártárs! Türtöztesse magát!

ROBESPIERRE: Eleonore, kérem, távozzék. A jelenléte, könnyen lehet, nincs jó hatással a társaságra.

ELEONORE: Maximilien!

ROBESPIERRE: Távozzék!

ELEONORE: Hülye! *(Kirohan, becsapja maga után az ajtót. Csönd.)*

DAVID: Attól, hogy nem a szeretőd, még...

ROBESPIERRE: Hányszor mondjam, hogy nem az? Semmi sincs köztünk, értitek? Semmi!

DANTON: Akkor ne szórakozz vele. Mondd meg neki, különben belepusztul. Így tiszta, nem?

ROBESPIERRE: Ez az én magánügyem, érted? Nem pofázol bele!

AUGUSTIN: *(Beront, Davidhoz siet.)* Sikerült. Habár...

DAVID: Mi a baj?

AUGUSTIN: Meglátod. Én mondtam, hogy ez örülség.

DAVID: Hasson rá, az a lényeg. Nehéz volt rávenned?

AUGUSTIN: Fenét. Mikor közöltem veled, ki vagyok, követelte, hogy vezessem Maximilien elé.

DAVID: Akkor hol itt a hiba?

TRICOTEUSE: (*Beront, részeg. Augustin-höz*) Nekem azt ígérted, beszélhetek Robespierre-rel. Vigyél hozzám!

AUGUSTIN: (*Davidhoz*) Nem lehetett észrevenni elsőre, milyen állapotban van. Utána meg képtelenség volt lerázni. Mondhattam akármit, csak jött utánam.

DAVID: Balfácán! Hogyan fogjuk ezt most elsimítani?

DANTON: (*Feltalálja magát, odalép Tricoteuse-höz*) Tessék, jóasszony, itt van harminc sou. Menj, és igyál egyet az egészségünkre.

TRICOTEUSE: Te engemet nem fogsz átverni! Azt hiszed, berúgtam, mi? Azt hiszed, surmó csatarnatöltelék, itatjuk még egy kicsit, aztán csak összeesik valamikor? Nekem a vezér kell!

DANTON: Semmi gond, derék asszonyság. Gyere holnap a Konvent elé, és megláthatod.

TRICOTEUSE: Velem ne szórakozz, kisapám! Itt van a szobában, és beszélni fogok vele. Személyesen.

DANTON: (*Ki akarja vezetni*) De előbb hazamegyünk, és kialusszuk magunkat.

TRICOTEUSE: Vedd le rólam a retkes mancsodat, te strici! Azt hiszed, magamtól nem merem volna idejönni? Tiszta véletlen, hogy belém botlott ez a szerencsétlen.

SAINT-JUST: Mit tájtátok a szátokat? Hajítsátok ki ezt a némbert!

ROBESPIERRE: Mi az ördög folyik itt, és honnét került ide ez az alak?

DAVID: Valami félreértés történt. Beszabadult ide ez a nőszemély, tökrészeg, és összevissza locsog mindenféle hülyeséget.

TRICOTEUSE: Ne hallgass ezekre a barmokra, Robespierre. Mindegyik csak a saját pecsenyéjét sütögetné. Te vagy az egyetlen tiszta ember.

DAVID: (*Súgva Robespierre-nek*) Ne hallgass rá. Az alkohol beszél belőle.

TRICOTEUSE: Részeg? Én? Bármikor asztal alá iszom ezt a mocskos bagázst.

ROBESPIERRE: Megállj! Honnét gondolod, hogy én vagyok itt az első?

TRICOTEUSE: Onnét, hogy neked súgnak. Súgni csak a főszereplőnek szokás, tudod? A többi rögtönözön, ha belesül a szerepébe!

DANTON: Dobjd ki, Robespierre! Ez nem a nép, csak annak egy korcs mutációja. Bárkiért, de ezért itt nem vagyok hajlandó a fejemet a kés alá dugni.

TRICOTEUSE: Kuss, kisfiam! Nem szólsz bele a nagyok dolgaiba. Ha eléggé rámenős és eléggé aljas lettél volna, most te oszthatnád a lapokat. Hiába jó a szöveged, érzik rajtad, hogy nem a külvárosban születted.

ROBESPIERRE: Mit kívánsz tőlem?

TRICOTEUSE: Csapj szét közöttük! Nyírd ki őket! Hírmondó se maradjon belőlük.

ROBESPIERRE: A többiek is ezt mondják. Csakhogy őket velem ellentétben nem kötik a szabályok.

TRICOTEUSE: És ki nem tesz rá? A szabály mi vagyunk. A nép. A külváros. És mi azt akarjuk, hogy potyogjanak a girondi fejek.

ROBESPIERRE: Rendben, játsszunk el a gondolattal, hogy felrúgható a törvény. Megteszem a kedvetekért, mert éheztek, és tanulatlanok vagytok. De mi lesz, ha elfogynak a papok és az arisztokraták, és mégsem szűnik a nyomor? Előbb-utóbb rátok, csatarnatöltelékre kerül a sor, mert sokkal több időbe kerül megszüntetni a nélkülözést és az igazságtalanságot, mint újabb és újabb ellenséget gyártani.

TRICOTEUSE: Értelek. Azt szeretném, ha felhatalmazást adnánk neked a saját fajtánk pusztítására. Megkapod. Azt sem kell elmagyaráznod, hogyan kerül ki közülünk oly sok hazaáruló. Mi van, ha már terror sincs? Amíg izgalmas az előadás, melletted állunk.

ROBESPIERRE: És ha beleuntok? Ha mást játszom, mint amit vártok tőlem?

TRICOTEUSE: Akkor véged. Röpül a fejed, mint a többié. Áll az alku!

ROBESPIERRE: Miért is ne? Én megrendezem nektek a látványosságot a Gréve téren, ti pedig a forradalom istenévé emeltek. Voltaképpen jutányos ajánlat.

TRICOTEUSE: Nem akarunk felemelkedni, Robespierre. Ezt meg kell értened. A dolgok süllyedjenek hozzánk. Nekünk nincs türelmünk nemesebbé lennünk. A sikátor törvényét akarjuk. Egyenlőséget. A csapszék és a halpiac egyenlőségét.

ROBESPIERRE: Meglesz. Holnap délelőttre már a Hegypárt az úr a Konventben.

TRICOTEUSE: (*Kifelé indul*) Vigyázz, Robespierre, bevasaljuk rajtad!

ROBESPIERRE: Nem félek tőletek. Ha velem végeztek, a forradalom is pusztul. Utánam már senki sincs.

TRICOTEUSE: Azért csak ügyelj rá, mit mondasz és mit teszel. Ki tudja, eljöhet még a nap, mikor már nem is kell a forradalom. (*El*)

SAINT-JUST: *Ennek* hajlandó vagy? Nekünk nem?

ROBESPIERRE: Mert mi nem vagyunk a nép. Hivatkozunk rája, eszméket gyártunk a nevében. Ha szerencsénk van, vállára vesz minket, ha nincs, szükségben s félreismerve patkolunk el.

DANTON: Akkor sincs jogunk kiszolgáltatni a nemzet akaratát a pillanat kénye-kedvének. Éppen azért, mert nem alulról jöttünk, miénk a felelősség, hogy a felszín mögé lássunk. Messzire és magasra vezetni a népet – így fogadtuk. Ez együtt jár azzal, hogy olykor szembe

- kell fordulnunk a sokaság hangulatával, lemondanunk a népszerűségről, és ha úgy kívánja a helyzet, erőszakhoz folyamodnunk a jó ügy érdekében.
- ROBESPIERRE, te nem ezen az úton jársz.
- ROBESPIERRE: Én felismertem, s megragadtam a kínáló alkalmat, te nem. Ennyi köztünk a különbség. A többi csak ideológia.
- DANTON: Jegyezd meg: mi nem halhatunk meg egyszerre. *(El)*
- SAINT-JUST: Mostantól nincs béke. Mostantól vagy mi, vagy ők. Aki nagyobb hullahegyet rak, az a győztes.
- ROBESPIERRE: És akkor mi van?
- SAINT-JUST: Diktatúra. A mi diktatúránk. Akármibe is kerül, nem lövetheted Hanriot-tal a Konventet. Játzsma, amit játszunk, mocskos és hazard, de ha csalunk is, legalább gavallér módjára!
- ROBESPIERRE: Döntsd el végre, melyik oldalra állsz. Jegyezd meg, most már nélkületek, sőt, ellenetekben is kész vagyok végigvinni a forradalmat. Holnap elsőpröm a girondiakat, és rajtatók áll, hogy nyaktiló alá kerültök vagy a hatalom csúcsára.
- AUGUSTIN: Maximilien! Mondd, hogy ez nem te vagy! Csak egy múltó rosszullét, átmeneti elmezavar!
- ROBESPIERRE: Ez rád is áll, Augustin. Holnapig még lehetsz a testvérem, utána már csak a nép barátja vagy a nép ellensége. Ha jót akartok magatoknak, máris indultok Hanriot-hoz. Ő nem fog habozni.
- SAINT-JUST: Úgy legyen. Nem azért, mintha félténem a nyomorult kis életemet, hanem mert tetszik ez a zűrzavar. Tetszik, ahogyan szilánkokra törnek a régi, jól bevált eszmék és élethelyzetek. Az, hogy nincsenek többé szabályok. Aljasok és közönségesek lehetünk. Mert ez is művészet valahol. A vér és szenny művészete. És ha bukunk, ezt fogom majd számon kérni rajtad. *(Saint-Just, Augustin el. Közben Eleonore bejön.)*
- ROBESPIERRE: *(Davidhoz)* Mondd, Louis, mi lesz ennek a vége? Ad nekünk felmentést az utókor mindarra a gazságra, amit el fogunk követni?
- DAVID: Csak bátran, bátran, Robespierre! A történelemkönyveket mindig a győztesek írják. A vesztesnek legfeljebb a poézis marad. Évszázadok telnek el, és nem lesz, aki kibogozná rejtjeleiket. A totális hatalom pedig utóbb magát a költészetet is átírhatja. *(El)*
- ROBESPIERRE: *(Észreveszi Eleonore-t, rátámad.)* Mit akart tőled az a kurvapeccér?
- ELEONORE: Igazából semmit. Csak azt, amit minden olyan férfi, akinek nincs igazi párja. Szentül meg van győződve a maga ellenállhatatlanságáról.
- ROBESPIERRE: És ez valamiért tégedet is izgat. Oly bájosan agresszív. A nagydarab népevezér, aki úgy tehet ajánlatot bárkinek, hogy az még megsértődni sem sértődhet rajta. Briganti!
- ELEONORE: Fel kellett volna pofoznom, erre gondolsz? Vagy kétségbeesetten segítségért kiabálnom: „Maximilien, hívd ki már párbajra!” Kihívnád?
- ROBESPIERRE: Szándékosan kiforgatod a szavaimat. Pontosan tudod, Danton mekkora csirkefogó. Még csak meg sem kísérelted, hogy ellenállj neki.
- ELEONORE: Talán, mert szükség sincs rá. Talán mert nem is az egészen, aminek látszik. Valamikor túl kevés jutott neki az életből, és most habzsolná, bár maga sem képes már eldönteni, az éhségtől vagy a gyomorrontástól szenved-e jobban.
- ROBESPIERRE: És ettől a féktelen természetét? Azt mondd?
- ELEONORE: Nem biztos. Inkább csak sejtem.
- ROBESPIERRE: A többiek? Marat? David, Saint-Just?
- ELEONORE: Komolyan szeretnéd? Akkor is, ha nem túl hízelgő?
- ROBESPIERRE: Akkor is. Együtt fogok kormányozni velük, és Cordelier-klub ide vagy oda, bizonyos tulajdonságaik rejtve maradtak előttem.
- ELEONORE: Hát jó, te kívántad. Daviddal vigyázz. Mondhatni, túlságosan is jó a szimata a divat változásaira. Megeshet, mindannyiótokat túlél majd.
- ROBESPIERRE: Furcsa. Őt tartom mind közül a leghűségesebbnek. Ha bajban vagyok, mindig számíthatok a jó tanácsára. Saint-Just?
- ELEONORE: Közveszélyes örült. Nem azért gyilkol, hogy bárkit is büntessen. Számára a vérengzés: poézis. Torz, feje tetejére állított költészet.
- ROBESPIERRE: Nocsak! Tovább! Marat.
- ELEONORE: Nyomorult, undorító féreg. Mindenkit darokban járatna. Azt igyekszik elhitetni, hogy a nép országában a visszataszítók előjogokat élveznek az egészségesekkel szemben.
- ROBESPIERRE: És én? Rólam mit tartasz?
- ELEONORE: Több szeretetre volna szükséged. Nem a másokéra. A magadéra.
- ROBESPIERRE: Úgy érted, jobban szerethetném a hazámat? Vagy... tégedet?
- ELEONORE: Nem, Robespierre, saját magadat. Sem a tested, sem a lelked ellen ne tégy erőszakot. Csak a rosszat hizlalod ezáltal, ami egyébként is tanyát vert benned.
- ROBESPIERRE: Rossz vagyok. Erre akartál kilyukadni, ugye?
- ELEONORE: Miért játszod a süketet? Szeretet híján az erkölcs és a józan ész nem való egyébre, mint embertársaink megnyomorítására. Nem tisztaság lesz benned így, hanem egyfajta furcsa gög. Féltetek, Robespierre!

ROBESPIERRE: Bezzeg Danton! Ő aztán nem veti meg az élet örömeit. Mi több: két pofára habzsolja. Ha neked ez tetszik...

ELEONORE: Képtelenség veled bármit is tisztességesen megbeszélni. Csak a rögeszméid! Fafejű! *(Kirohan, bevágja az ajtót.)*

ROBESPIERRE: *(Előre jön, megáll közepén.)* Kinyírlak, Danton!

(Függöny)

II. Felvonás

Előjáték

(Paul és Jules a leeresztett függöny előtt ülnek. Lábuikat lelógatják a színpadról.)

JULES: Mondd, ő most voltaképpen kit szeret, ha önmagával sincs békében?

PAUL: Az embert. Magát az emberiséget. Azt hiszem, ilyenkor ez így szokott lenni.

JULES: Ahhoz képest nagyon is hullanak a fejek. Mit gondolsz, a miénk meddig maradhat? Sokat fecse-günk.

PAUL: Nem értem, mitől olyan hihetetlen ez. Sok min-dent tudunk, és ezért nem mernek hozzánk nyúlni. Sem eddig, sem most, és ezután sem. És amit még-sem tudnánk, azzal is sakkban tarthatjuk őket. Történelemeletté lettünk.

JULES: És a szeretettel mi lesz? Ha nekünk szentelte az életét, miért zakatol a nyaktiló?

PAUL: Éppen ezért. Gyomlál. Az emberiség tökéletlen. Nemcsak a haza ellenségei, papok, nemesek, de a külvárosok népe is tisztogatásra szorul. Bár szenny-ben és lelki nyomorban él, vágyai ugyanúgy a ragyo-gás és édesség felé taszítják.

JULES: De ez a fajta szeretet nem esik jól nekem. Rendben, tökéletlen vagyok. Akkor se guillotine-nal neveljenek, ha gondolok egyet, és ki akarok szállni ebből a mocskos hercehurcából.

PAUL: Szó sincs nevelésről. A fergesétől meg kell sza-badulni. Az éretleneknek semmi keresnivalójuk az új világban.

JULES: De hát az emberiség! Mint olyan!

PAUL: A jobbik rész. Így értendő. A többi véglény. Méltatlanok az ember nevezetre.

JULES: Ő is így gondolta ezt? Már mint Jean-Jacques.

PAUL: Éppen így. Akárhonnét idézhetek tőle. Igazolva lesznek a tételek.

JULES: Nem nagyon hiszek az idézetekben. Akármire citálhatók, tudod. A nyomor és a rettegés semmiféle passzussal nem szüntethető meg. Kiszállnék ebből a fals játszmából.

PAUL: Nem ajánlom. Abban a pillanatban véged. Össze-tartozunk valamilyen módon. Összetartozunk és összetartunk. Aki belül van, a legmagasabb fokú védelem illeti. Aki viszont hátba támad minket, vagy kilóg a sorból, az ne számítson semmiféle könyörületre.

JULES: Hisz ketten vagyunk csak!

PAUL: Ki tudhatja? Megeshet, valóban ketten vagyunk csupán, megeshet, többen. De ez nem jogosít fel arra, hogy szembefordulj a Szervezettel.

JULES: Miféle Szervezettel, könyörgöm! Te és én. Tesszük a dolgunkat, hol jól, hol rosszul. Általában nehezen jövünk ki egymással. De rajtunk kívül még ki a bánat?

PAUL: Csak nem képzeled, hogy mindent az orrodra kötnek? Vagy az enyémmre? Akár dolgozunk valaki-nek, akár a saját szakállunkra, tilos rögtönözni. És kellemetlen kérdéseket feltenni. A dolgok úgy van-nak jól, ahogy vannak. És aki ebbe bele akar nyúl-ni, annak saját kezüleg vágom át a torkát, ha kell.

JULES: Az enyémet is ezek szerint.

PAUL: A tiédet is, ha úgy hozza a történelmi szükségsze-rűség. Esendő vagy, mint általában az ember. Ez önmagában nem volna baj, ha felismernéd és elfo-gadnád a neked kijelölt helyet. De ostobaságokat beszélsz, és ostobaságokra készülsz. Kockázati tényező. Amíg a Szervezet részének tudhatlak, megvédhetlek, de ha magadra csapod az ajtót, ítélet alá esel. Az vár rád, mint az üstfoltozókra és latrina-pucolókra.

JULES: Nem érdekel. Ember szeretnék lenni. Szomorú dolog, ha ezért az életemmel kell fizetnem, hozzá-számolva azt az esetet, hogy te leszel a hóhérom, de még így is jobb, mint huszadik senkiként fityegni tovább.

PAUL: Nézz csak magadra! A ruhád. Az arcfestéked. Próbáld csak levetni, ledörgölni magadról.

JULES: *(Kétségbeesetten próbálkozik, de nem sikerül neki.)*

PAUL: Látod! Egyik sem a sajátod, de megszabadulni sem bírsz tőlük. Nem tőlem kaptad, mert az én külsőm is ugyanilyen. Nincs választásod: fogadd el a világot olyannak, amilyen. Egy napon talán kerülhet abba a helyzetbe valamelyikünk, hogy ő írhatja a forgató-könyvet. S akkor talán bosszút lehet állni mindazokon, akik ránk kényszerítették ezt az iszonyatos külsőt.

JULES: És mondd, mit szólna mindehhez Jean-Jacques? Ne mondd, hogy éppen így képzelte el.

PAUL: Nem. Nem így. Változtak a körülmények, és az Eszme csiszolásra, cizellálásra szorul. A saroktátelek ma is megállnák helyüket, de azzal senki sem számolhatott, hogy épp az üstfoltozók és latrinapucolók buktatnák meg a forradalmat.

JULES: És ezért, ezért kell elveszítenünk az arcunkat?

PAUL: Nem elveszítenünk, csak módosítanunk. Ideiglenesen. Béke lesz. Lecsillapodnak a kedélyek, mindenki visszatér a maga helyére, és akkor megvalósulhat, amiről a Mester álmodott. A bizalom most mindennél fontosabb. Benne és legkiválóbb tanítványában.

JULES: Tudom, hogy tisztátalan ügyet szolgálok. Ma még rossz beidegződések kötik a nyelvemet és az ujjaimat. Ne reménykedj. Egyre közelebb a pillanat, mikor magától foszlik le rólam a festék és a csipkefodor. *(Kirohan, faképnél hagyja Pault.)*

PAUL: Hová rohansz? Még nem fejeződött be a képzésed! *(Utána rohan.)*

(Függöny fel)

(Robespierre albérlete 1794. július elején. Robespierre és Eleonore)

ELEONORE: Költözz el! Minél hamarabb, annál jobb.

ROBESPIERRE: Megmondanád, hová? Egy vasam sincs. Másokkal ellentétben én nem híztam meg a nép lelkesedésén.

ELEONORE: Ne játssz! A Tuillériákba, a Városházára. Akárhová. Senki sem várja tőled, hogy nyomorogj. Elfogadtak annak, aki vagy. A Megvesztegethetetlenek. Ha holnaptól Versailles lenne a tanyád, akkor sem gondolnánk rólad, hogy eladtad magadat.

ROBESPIERRE: A népnek elege van az enyveskezű, álszent vezetőkől. Lehetnek akármilyen szeniális szónokok, szervezők, ha a nemzet vérével-verejtékével gyarapítják hájrétégeiket. A tisztaság és egyszerűség szabálya mostantól a Konvent tagjaira is érvényes.

ELEONORE: Ne próbálj mellébeszélgni! Maximilien Robespierre-t nem az teszi, hogy a Louvre-ban lakik vagy Duplay asztalos otthonában, hanem az, hogy engedi-e látni magát.

ROBESPIERRE: Egyre kevésbé érthetni téged. Csak nem azt várod tőlem, hogy tobzódjak én is az élvezetekben? Nyíltan, gátlástalanul, akár egy Capet? Vagy titokban, képmutatóan, mint a girondisták?

ELEONORE: Nagyon is érted, mi a bajom veled. Semmi kára nem lesz abból az egyszerű embereknek, ha Robespierre térdnadrágot ölt. Ha nemesemberként

viselkedik, mivelhogy annak született. De itt, Duplay asztalos rezidenciáján maga az eleven vádirat. A puritán, az igénytelen Robespierre! Egyáltalán nem érzed, hogy ez ugyanolyan gög, mint sévres-i porcelánból zabálni az éhezők orra előtt. Neked nem az a hivatásod, hogy éhezzél, hanem hogy szüntesd meg az éhezést. És állítsd meg a terrort.

ROBESPIERRE: Nem lehet. Maga a nép akarja. A Gréve téren nyer elégtételt az arcul köpött igazság. Ez egy aktus, ha úgy tetszik. A szabadság és egyenlőség aktusa. A sokaság érzékeny az efféle teatralitásra. Retteg, és mégis kívánja a véres látványosságot.

ELEONORE: Egyre kevésbé látom benned az embert. Maximilien Robespierre inkább egy torz bábuhoz hasonlít, akit fantomok és démonok rángatnak dróton.

ROBESPIERRE: Most még homályos a jövő. Még valóban sok az ellentmondás. Vannak, és mindig is lesznek olyanok, akik soha nem állnak az én oldalamba. Ezeknek semmi keresnivalójuk a hatalom közelében, vagy legalábbis örökre kisebbségben kell maradniuk. Nem én, a történelem ilyen embertelen. Aki nem ölti magára a józan ész vértetét, a kerék alá kerül.

ELEONORE: Zavaros. Egyre zavarosabb. Mintha nem is emberekről beszélnél, csupán pluszokról és mínuszokról egy hatalmas számlakönyvben. Sans-culotte-logika a sans-culotte-ok szenvedélye nélkül. Hová sikasztottátok el a forradalmat, Robespierre?

ROBESPIERRE: Nem maradt választásunk. Meg kellett komolyodnunk. Jó volt játszani, hogy tiszták vagyunk, legalábbis tisztábbak. Magam is hittem benne: át bírunk lépni egy életidegen, túlfinomult rendszer árnyékán. Mentésülhetünk a hatalom gyakorlásának csapdájától. És némelyek úgy maradtak.

ELEONORE: Ezért kellett hát pusztulnia Dantonnak. Ember volt – erényekkel és gyengeségekkel. És mivel sem egyiket, sem a másikat nem tudta elrejteni a világ elől, egyenes lett az útja a vérpadra. Ti látátok, hogy milyen, és megbüntettétek érte, mert képtelen volt eljátszani a fennkölt és puritán néptribunt. Megtoroltátok, hogy szerette az ételt, az italt és a nőket, és hogy olyan magától értetődően szabad szájú volt.

ROBESPIERRE: Megtetszett neked azon az estén. Az erőszakossága. Lerohant, és elveszítetted a józan eszedet. Te sem vagy különb, mint a többi esendő kis kalaposlány.

ELEONORE: Hiába próbálsz kijátszani a lelkiismeretedet. Rideg és arctalan erkölcs a tiétek. Senkivel sem vagytok képesek együtt érezni, még önmagatokkal sem, ezért minden gaztettetekre a józan ész húzzátok takarónak.

DAVID: (*Belép*) Maximilien, a Mars-mezei szertartás!

ROBESPIERRE: Világosan megmondtam, hogy nem. Magam semmiképpen.

DAVID: Hanem kicsoda? Mutass rá arra a személyre, aki rajtad kívül alkalmas az Ész diadalának megünneplésére.

ELEONORE: Diadalmas Ész? Miféle újabb agyrém?

ROBESPIERRE: Ezt ön még nem értheti, Eleonore. Az egész voltaképpen csak ötlet egyelőre. Kiforratlan. Legjobb lenne, ha ezt négy szemközt beszélhetném meg David polgártárral.

ELEONORE: Tehát tűnjek el. Ne zavarjam az Értelem bajnokait fennkölt fantazmagóriáikban.

DAVID: Elege van a népnek a papok szemforgató babonáiból. Fel kell nyitnunk az egyszerű emberek szemét. Semmi egyébre nem alkalmas a vallásnak nevezett kutyakomédia, mint hogy rettegésben és tudatlanságban tartsa az alacsony sorban élőket. Duplay kisaszszony felvilágosult leány! Megérthetné törekvéseinket.

ELEONORE: Maszlag! Úgy csináltok, mint a leskelődő, éretlen sihederek. Nem láttok igazán a függöny mögé, mert vaksik is vagytok ráadásul, s ezért kikiabáljátok ország-világnak: nincs ott semmi!

ROBESPIERRE: Eleonore, türtőztesse magát!

ELEONORE: Én türtőztessen? Én akarok Istent játszani? Új vallást összekotyvasztani? Hit nélküli vallást? Jól figyeljete, ti híres, tabudöntögető férfiak! Minden szívnek van egy kis szeglete, amely tud jóról és rosszról. És ezt még senkinek sem sikerült irtania magából.

ROBESPIERRE: (*Ordít*) Takarodj!

ELEONORE: (*Elé lép. Halkan*) Te sem menekülhetsz, Robespierre. Mindenért, amit mondtál, tettél, valamikor, valamiképp meg kell fizetned. (*El*)

DAVID: Te ezt engeded?

ROBESPIERRE: (*Még mindig ordít*) Nem a szeretőm! Hagyj békén vele!

DAVID: Most mi a baj? Nyaktiló alá is küldheted, ha nagyon nem bír magával. *Neked* erről nem szükséges elszámolnod.

ROBESPIERRE: Nem ez a gond. Hanem az, hogy igazat beszél. Van Isten.

DAVID: Az egészséged rendben? Hogyan számoljunk le a régi, rossz előítéletekkel, ha a természetfölötti, mint olyan itt marad a köztudatban? Ha az egykori elnyomók hivatkozhatnak valamire. Valakire. És mi lesz a Mars-mezővel?

ROBESPIERRE: Semmi, Louis. Nem lesz ünnepély. Nem mindenható az Értelem. Lélek híján kiszámíthatatlan szörnyeteg. Ugyanolyan előítélet, mint az együgyű nép babonái. Csak rombolni képes.

DAVID: Jean-Jacques, a mestered így tanította ezt? Vagy feltámadt benned a régi, a buzgó katolikus Robespierre, aki köszöntő szónoklattal hajbókolt egykor a királynak? Az eminens Robespierre?

ROBESPIERRE: Fogd be a szád! Semmit sem tudsz. Nem ilyen forradalmat akartam. Semmin sem sikerült úrrá lennünk. Sem a nélkülözést, sem a terrort, sem a harácsolást nem tudtuk megfékezni. Mert urai sem vagyunk semminek. És most álljak ki a Mars-mezőre, és legyek a Semmi főpapja. Mutassak be áldozatot a Külsőnek. A Látszatnak.

DAVID: Most melyikünk a Tanítvány? Vele éltél, sétáltál, étkeztél. Vagy úgy gondolod, új utakat kellene törnöd? Odaállni a nép elé, és bejelenteni: tévedés volt. A szabadság, az egyenlőség és a testvériség. Nem végezhetünk fél munkát. A régi világgal együtt a vallásnak is ki kell múlnia.

ROBESPIERRE: Voltaire-rel kevered. Ő óhajtotta: „eltaposni a gyalázatost”. Aztán papot hívatott halálos ágyához. Jean-Jacques hitt.

DAVID: Ne bolondozz! Miben? Szentháromságban? Szeplőtlen Fogantatásban? Nevetséges!

ROBESPIERRE: Vigyázz a nyelvedre, Louis! Mindnyájunkban, benned is ott motoszkál a félelem, hogy egyszer, valamiképp – ki tudja – számot kell adnunk cselekedeteinkről, mondatainkról.

DAVID: (*Robespierre-nek, súgva*) Maximilien! Baj van.

ROBESPIERRE: Tudom. Azért vagyunk, hogy szembenjünk vele.

DAVID: Ne hősködj! Annál sokkal nagyobb. Az utca népe rájött valamire.

ROBESPIERRE: Hiszen jól állunk! Leszámoltunk a külső és a belső ellenséggel. Hébert, Desmoulin, Danton nincs többé. Pichegru talajba döngölte a koburgi herceget Fleurus-nél.

DAVID: Szállj le, kérlek, a földre! Az odalentiek minderre nem igazán kíváncsiak. Inkább a pacal árára. Meg arra, hogy mikor szedik már szét a nyaktilót. A népbiztosok gögje és kapzsisága ezerszeresen felülmúlja a nemesekét. Csakhogy míg az utóbbiak egyfajta eleganciával folytatták üzelmeiket, a mieink tetejében még faragatlanok is.

ROBESPIERRE: De mi nem ígérgettünk összevissza! A tiszta, erényes köztársaságot tüztük ki célul, és ezt maradéktalanul teljesítettük (*hirtelen elhallgat*)... Louis, a Mars-mező afféle össznépi látványosság, ami elterelné a figyelmet a kudarcokról, ugye?

DAVID: Ilyen élesen azért nem fogalmazunk. Valamilyen szinten mindnyájan érintve vagyunk a külső ragyogás iránti vágy által. Színház. Ez a szó nem feltétlenül káromlás. Drámát kíván a nép. Akármilyet. Szentet, pro-

- fánt, mindegy. Az eszmék, legyenek bármely nemesek, önmagukban nem sokat jelentenek számára. Látvány, zene, illat és tánc. Azt hiszed, a papok mást tesznek?
- ROBESPIERRE: Én hiszek Istenben, Louis. Nem vagyok hajlandó vezetni ilyen gyalázatos spektakulumot. Nem egyéb ez a szentmise ocsmány paródiájánál.
- DAVID: A misét eluralta a főpapi fennhéjázás és a pompa. Ez valami más. Az aktus lényege: kifejezni a nép és a természet egységét a Mindenható Egység jegyében. Szükséges egy személy, aki levezetné ezt az ünnepélyt. A sokaság csak egyvalakit hajlandó elfogadni.
- ROBESPIERRE: Az Isten nélküli vallás főpapjánál.
- DAVID: Várj! Kössünk egyezséget. Voltaképpen én sem hiszem, hogy a hús, az anyag minden. Valójában csak a papok szélhámoságaiból lett elegendő. De hogy ne legyen semmi, senki odaát! *Azon túl.* Hiszen így sem érénynek, sem szabadságnak nem lenne jelentése. Mikor Értelemről beszélünk, feltételezünk Valakit, Valakit, aki egy is a Természettel, meg felette is áll. Megalkotott, belénk plántálta önnön lényegét, és sorunkra hagyott minket. A Legfelsőbb Lény.
- ROBESPIERRE: Isten.
- DAVID: Lehetne. De tudod, van, akinek görcsbe rándul a gyomra e szó hallatán, s nekünk senkit sem szabad kirekeszteni. Sem a mozlímokat, sem Jehova, sem Ozirisz imádoit. Nevek csak, mik egy magasabb Akaratra utalnak. Jean-Jacques éppen így tanította.
- ROBESPIERRE: És én, mint eme Legfelsőbb Lény püspöke. Az egész valahol rendkívül ízléstelen. Egy közönséges ügyvéd, amint áldozatot mutat be annak, akit igazán még nevének sem képes szólítani.
- DAVID: Valójában mindannyian papok vagyunk. A Természet és az Egyetemes Értelem papjai. S hogy ki szemeltetik ki a szertartás vezetésére, mostantól nem a vagyon és az erőszak, hanem az ész és az erkölcsi rátermettség fogják kijelölni.
- ROBESPIERRE: De hát miféle szertartás? Kiagyalunk egy sem keresztény, sem pogány új hitet, beavatás, hagyomány, papság és rituálé nélkül. Elképesztően komolytalan.
- DAVID: Már megterveztem. Látvány, zene, mozgás, illat, mint mondtam. A köznép ennyit képes csak felfogni. És mi tökéletes, hibátlan élményt nyújtunk neki. Égszínkék frakkot viselsz majd.
- ROBESPIERRE: Na ne! Pojácát akarsz csinálni belőlem?
- DAVID: A legkevésbé. Csak próbáld felfogni, hogy a külvárosok népe másra harap. Ami számunkra ízlésficamnak tetszik, számukra a legújabb divat. Égszínkéket. Erről majd a tisztaság és a tavasz jut mindenkinek az eszébe. Gossec és Méhul megkomponálták már az indulókat.
- ROBESPIERRE: Nem lehetne inkább Haydn?
- DAVID: Egy osztrák? Különben is csak átutazóban járt erre. Talán meg sem bírtuk volna fizetni. Szóval, méltóságteljesen, de ne túl kényelmesen. Érezze rajtad a nép az erőt. Túlságosan le se lassulj. Az inkább határozatlanságot sejtet. Ha gondold, elpróbálhatjuk.
- ROBESPIERRE: Muszáj?
- DAVID: Ajánlanám. Ilyenkor nem létezik rögtönzés. Ami kívülről komédiának látszik, súlyos, izzasztó gyakorlás végterméke. Jobb ezen neked is átesned. A szertartás, mint olyan, valahol színészi teljesítmény is egyben. Nincs ebben semmi kivetnivaló. Itt ez a takaró. *(Hirtelen mozdulattal Robespierre vállára teríti.)* És most kérlek, menj el az ajtóig, majd vissza. Képzeld, hogy ez itt rajtad az égszínkék frakk.
- ROBESPIERRE: Agyrém! Még hogy én? Ebben az idétlen klepetusban? Hagyjuk az egész Mars-mezei ünnepséget, pokolba a Legfőbb Lénnel!
- DAVID: Ilyet nem mondhatsz. A nép vár tőled valamit. Próbáld csak meg! Indulj! *(Robespierre az ajtóig megy, visszajön.)* Ajjaj! Így akarsz te az Egyetemes Értelem elé járulni? Tartás és kellem! Na, még egyszer. Érezd az ütemet!
- ROBESPIERRE: Mi a fenét?
- DAVID: Az ütemet. Az nagyon segít. Szinte magától lendül a lábad. Gyürkőzz csak vele. Én majd dúdolólok a dallamot. *(Robespierre megindul. Először esetlenül, majd egyre határozottabban, ruganyosabban masírozik fel-alá a szobában.)* Alakul. Alakul. Ha lehet, még kicsit feljebb a fejet! Ez az! Lesz ebből valami. Csak abba ne hagyd. Folyamatosan. Tamm-tamm-tamm. Érezd, hogy te vagy egyedül, aki beletekinthet Ember és Természet titkaiba.
- ROBESPIERRE: *(Folyamatosan és ütemesen menetel.)*
- DAVID: Így érkezik majd a menet az ünnepségek színhelyére, a Tuillériákba. Egyenfrakkot kap majd a Konvent, és azon belül is valami megkülönböztető jelet visel a Hegypárt. A lényeg, hogy kidomborodjék az egésznek a vallási-politikai jellege. Érzékelnie kell a köznépnek, hogy e kettő mostantól összetartozik. Három szobrot állítunk fel. Fából, természetesen, meg papírmáséból, mert az könnyen ég. Az Önzést, a Viszályt és az Ateizmust lesznek hivatva jelképezni. Az ő hamvaikból emelkedik ki a Győzedelmes Értelem.
- ROBESPIERRE: Hogy micsoda?
- DAVID: Egy színésznő alakítja majd. Már tudja a szerepét. Együtt vonultok át a Mars-mezőre, ahol elvégzitek a szokásos rítusokat.
- ELEONORE: *(Tálcával, kancsóval, poharakkal belép a szobába. Megmerevedik.)*

ROBESPIERRE: *(Nem veszi észre masírozás közben)*
Miféle rítusokra gondolsz?

DAVID: Tudod. Évek óta így van. Szabadságfát ültettek, meg minden egyéb. Utána népnüppély.

ROBESPIERRE: *(Észreveszi Eleonore-t)* Tégedet meg ki engedett be? Megmondtam elég világosan, hogy olyan dolgokról tanácskozunk, amikhez semmi közöd!

ELEONORE: *(Alig bírja visszatartani a nevetést)* Én csak... én csak... hoztam egy kis frissítőt. Igazán nem akartam zavarni.

ROBESPIERRE: Azonnal leteszi a tálcát, és eltűnik innen!
Mit képzelsz!

ELEONORE: Jó, jó. A nyavalya gondolta, hogy nálatok így néz ki egy tanácskozás. *(Elneveti magát, kirohan.)*

DAVID: Szívedre ne vedd! Mit tudhat egy ilyen kis liba az emberiség legfőbb ügyéről? Nem is kell róla tudnia. Elég, ha megadja a megfelelő tiszteletet azoknak, akik az ügyért fáradoznak.

ROBESPIERRE: Louis, ez nem megy. Fals és nevetséges, amit művelünk. Mintha ez a bolhacirkusz a lényege volna a forradalomnak.

DAVID: Ennyire nem lehetsz kishitű. Persze, hogy kidolgozatlan még az egész. Gyakorolni kell. Gyakorolni, amíg minden mozdulat, minden hangsúly ösztönössé nem válik. Az alantiak nem bírnak mit kezdeni a dolgok lényegével. Csak a formájával. Amíg megvan a mosoly és a gördülékenység, úgy hiszik, őket sem érheti baj.

ROBESPIERRE: Hát nem érted, te gazember, hogy félek? Ez a Legfőbb Szörnyeteg mégsem azonos Istennel. Rendeletbe adtuk, és sejtem, nagyon homályosan, hogy még sincs. Minél harsányabban kiabálunk, annál komolytalanabb ez a mi forradalmunk. David, te miért nem hiszel?

DAVID: Nem jó, ha ennyire elhagyod magadat. Ott leszünk körülötted. Segítünk neked, csak kérem, könyörgöm, több meggyőződéssel! A jövő áll vagy bukik ezen. Franciaország jövője. Mit számít, hogy Istennek vagy Legfőbb Lénynek nevezem! Csak legyen csillag, amit bámulhatnak a poéták hajnalig. Mindnyájan hiszünk valamiben, de hogy miben igazából, annak oly nehéz nevet adni. A kételkedés, ami bennem van, úgy lehet, a hit része. Valamiféle hit feletti hit.

ROBESPIERRE: Igazán?

DAVID: Ha mondom. Valahogy úgy vagyunk ezzel mindnyájan, hogy amint ráleltünk valami bizonyosságra, máris igyekszünk szabadulni tőle. Nem érdemes belepusztulnunk a kérdésbe: Istennek hívják-e vagy Legfelsőbb Lénynek. E kettő – meggyőződésem szerint – egy és ugyanaz. Ezért mondom: gyakorolni, gyakorolni, és minden a helyére kerül.

ROBESPIERRE: Nem győztél meg teljesen.

DAVID: Csökönnyös számár! Hányszor ismétlem: a nép, a haladás törvénye. Ne emészd magadat, pihenjél. Holnap megint jövök, és mindent kidolgozunk részletesen.

ROBESPIERRE: Louis, te valamit elhallgatsz előlem. A legfontosabb kérdések elől mintha mindig kitérnél.

DAVID: Kérlek, ne gyötördj. Pihenj. Most megyek, de holnap újból itt leszek.

ROBESPIERRE: Maradj, és válaszolj!

DAVID: Nyugodj meg, kérlek. Aludd ki magadat. Mennem kell. És ne feledd: gyakorolni, gyakorolni! *(El)*

ROBESPIERRE: Miért mész el, te rohadék? Tisztában vagy vele, hogy egy szavadat sem hiszem. Nem hiszem, de cselekszem, mert félek. Nem tőled, hanem Valakitől, aki úgy nincs, hogy mégiscsak van. Akinek soha nem mertem megkeresni az igazi nevét. Ezt is tudtad, te utolsó szélhámos, mégis belelőktél ebbe a csalárd és ostoba játszmába. Legalább ordítani lett volna eróm! Hogy nem akarom, nem hiszem, hogy hamis! De nem bírtam, most sem bírok, mert folyton piszkál valamiféle iszonyatos vágy. És ez az undok kívánság azt súgja: jogom van rá. Jogom van alantnak lenni, a népet gyötörni, barátaimat, az igaz ügy bajnokait eltenni láb alól, álszenteskedni. Jean-Jacques! Én jó fiú akartam lenni! Átültetni a gyakorlatba a tanításodat. Semmit sem hozzátenni, semmit elvenni belőle. Ha nem ez, akkor mi a hűség? Miért az iskolakerülők, a korhelyek, a nőfalók hibáznak rá folyton a helyes szavakra? Miért nem én? Jean-Jacques! Erről miért nem okítottál ki annak idején? Hogy a jófiúk mennyire nevetségesek a folytonos alkalmazkodási kényszerükkel? Én is csavarogtam volna boldogan, mint szegény Danton. Ezért kellett megrövidülnie egy fejjel. És ezért lett belőlem a nemzet majma. *(Ledobja magáról a takarót)* Elég! Elég! Elég! Odaállok, megmondom nekik: rossz a törvény, amit hoztam. Nincs Legfőbb Lény. Gyűlöletet szült a bizalmatlanságunk. Erkölcsnek, nép iránti elkötelezettségnek neveztük el ezt a görcsöt. Holott tudatában voltunk: sokkal kényelmesebb mindenkié lennünk, mint Egyvalakié. Szeretlenségbe fulladt a tisztaságunk. Jean-Jacques! Nem lehet igaz, hogy te ezt hirdetted! Mégiscsak Danton nyert. Danton, a féktelen, a szemérmetlen! Miért nem hiszek Istenben, ha tudom, hogy létezik? Erre válaszolj, Jean-Jacques!

ELEONORE: *(Belép)* Véget kell vetnünk ennek a szennyes játszmának, Robespierre. Legyél galád. Vagy legyél nagyszerű. Csak valaki legyél. Ne a körülmények és az elvárások marionettfigurája.

ROBESPIERRE: Nem megy, Eleonore, már nem megy.

Egy évvel ezelőtt talán képes lettem volna azt mondani: ne tovább! De belekóstoltam a vérbe. Ocsmány az íze, de mindennél hamarabb el lehet tőle bódulni. Ezt a mámort kívánom.

ELEONORE: Szerencsétlen, szerencsétlen Robespierre! Undorítóbb ez, mint az ital vagy az ágyék rabsága. A lélek nélküli erény csapdájába estél.

ROBESPIERRE: És a Történelem ribanca lettem. Gyűlölöm a népet, gyűlölöm a forradalmat, a hazámat. Hányinger fog el a sans-culotte-októl. Ahogy végigtrappolnak sáros bakancsaikkal Versailles tükörfolyosóin. Bagóbüzt lehelnek, és pofátlanul odaszellentenek az orrom alá. Ez a nemzet nem az én nemzetem. Ermenonville-ből egészen másképp látszottak a dolgok. A vér csak addig tiszta folyadék, amíg dalokat költünk róla. De ami a vesztőhelyen ömlik ki, az ragad. Lemosható, de az utána való sóvárgás nem csillapítható. Létezik egy pillanat – úgy két-három perccel azelőtt, hogy a kés lezuhanna – mikor a halálraítélt már átlép az életből a nemlétebe. Legtöbbje szinte önként hajtja fejét a kosár fölé. Iszonyú és titokzatos pillanat. Irtózom tőle, és emészt a vágy, hogy szemléljem minden nap.

ELEONORE: Beteg vagy. A népboldogító ragály esett beléd.

ROBESPIERRE: Ne tréfálgj.

ELEONORE: Komolyan beszélek. Ez valóban egy kórság. Dögvész. Mind, akibe befészkel magát, azt képzeli, egymaga megszabadíthatja a világot a nélkülözéstől és a tudatlanságtól. Pedig ilyen nem létezik. Ember és ember közötti különbséget megszüntetni soha nem lehet, legfeljebb elviselhetőbbé tenni.

ROBESPIERRE: Eddig úgy hittem, te is a forradalom oldalán állsz.

ELEONORE: Igen. Most is vallom, romlott volt, ami akkor volt. Sárba s ganéba henteregték, hím a hímmel, nőtény a nősténnyel párosodott, gyönyörüket nem bírván fokozni. S a király, a boldogtalan ahelyett, hogy nyaka közé csördített volna elszabadult csókosainak, kakukkos órákat fabrikált. S aztán jöttünk tűzzel és vérrel, és szabad lett az is, ki semmiképp nem óhajtott ez. Az én forradalmam a szív forradalma. A szív szabadsága, a szív egyenlősége, a szív testvérisége. Miért nem így? Miért a rideg és z terrorját? Robespierre, te vagy ezért a felelős.

ROBESPIERRE: Érts meg, könyörgöm! Tizenhat esztendő voltam, buzgó katolikus. Ott álltam a reimsi székesegyház szentélyében, szemben a királlyal. Akkor egészen mást éreztem. Álló éjszaka a köszöntő beszédet gyakoroltam. Külön-külön minden szót,

hangsúlyt, gesztust. Az járt a fejemben: ha sikert aratok, fényes pálya nyílik előttem. Négy vagy öt esztendő, és az én lakhelyem is Versailles lesz. Birtokba veszem Párizs gyönyörűségeit. Aztán senki sem hívott, elfeledkeztek rólam, és én ellenkező irányba fordultam. Új mesterem azt tanította, hogy akiknek a sorsát megirigyeltem, mind csaló, harácsoló, személtre való. Az emberiség söpredéke. Miközben ő maga is rajtuk élösködött. A frissen szerzett tudás büszkeséggel töltött el. Bosszút állni rajtuk az emberi nem irányába gyakorolt jótétemény.

ELEONORE: Isten irgalma, szeretete, bölcsessége egy pillanatra sem érintett meg?

ROBESPIERRE: Te még itt tartasz? Sohasem gondoltam volna rólad!

ELEONORE: Igen, hiszek Benne. Nem a papokban. Nem is az általad kiagyalt torz utáztatban, a Legfelsőbb Lényben. Hiszek abban, Aki lelket adott nekünk. Lelket, hogy Hozzá hasonlóan mi is alázatosak és könyörületesek legyünk. Legyen erőnk beismerni: önmagunktól nemcsak az emberiség, de saját sorsunkat sem vagyunk képesek előmozdítani. Valahányszor így szólunk: szörnyű állapotból szabadítottuk meg az emberiséget, még nagyobb nyomorúságba taszítjuk valójában. Legfőbb Lény! Már a szó maga is, amivel megnevezitek, mily önelégült, mily erőszakos! Megértő Istent, megértő forradalmat várt a nép. Egy ideig, bizonytal, telinek érzi majd a bendőjét a Tuillériák-béli szaturnáliával, de a híg ünnep hamar ürül, akár a zabkása. Mit adsz *aztán* a népnek?

ROBESPIERRE: Tudod-e, hogy ezekért a szavakért akár a Népjóléti Bizottság elé is idézhetnék?

ELEONORE: Csak bátran! Ott sem szólhatnék másképp. De mielőtt csigolyámra zuhanna a guillotine bárdja, elmondanám mindenkinek, hogy valaha rajongtam érted. Okosnak és igazságosnak láttalak, s ha tudott volna rezdülni a szíved, talán nem így alakulnak a dolgok. De épp ez a szemernyi gyöngeségre való hajlam hiányzott belőled, és így lettél a tisztaság jégszobra. Többé nem akarok szerelmes lenni beléd. Lehetne benned annyi könyörület, hogy elköltözzöl. Hacsak nem óhajtasz szántszándékkal gyötörni, mint a népet. *(El.)*

ROBESPIERRE: *(Suttog)* Danton! Danton! Danton! Mit keresel itt, ha egyszer már elintéztelek. Veszítetted, és a Semmiben a helyed. Ahogy utoljára mondtad. Mégis, hogy lehet, hogyan, hogy neked, az istentagadónak jutott a jobbik rész? Az igazság. Ez nem ér!

(Függöny)

III. Felvonás

Előjáték

(Paul és Jules rohannak be a színre. Jules kezében egy hatalmas koffer. Menet közben kinyílik, iratok, levelek borulnak ki belőle. Kapkodva szedegetik össze, és próbálják visszagyömöszölni a kofferbe.)

PAUL: Agyalágyult barom! Bármelyik pillanatban elkaphatnak minket.

JULES: Te mondtad, hogy érinthetetlenek vagyunk. Akkor most hogyan is van ez?

PAUL: Nem mindegy? Nyakig estünk a kulimászba, és te filozofálni akarsz?

JULES: Megbocsáss, én bíztam benned. Na jó, voltak nézeteltérések, de viták nélkül – te is tudod – nem hiteles. Egy percig sem állítom, hogy könnyű szívvel fogadtam el az érvelésedet, de a fegyelmet és a lojalitást mindig is fontosnak tartottam. Rossz komédiát játszottál velem.

PAUL: Kuss, te féleszű! Pakolj, és tűnjünk el! Ha csak egy is illetéktelen kezekbe jut ezekből a fecnikből, végünk. A Testületnek is!

JULES: Teszek a Testületre! Kik vagytok, mik vagytok nekem? Belerángattatok egy rosszízű históriába. A Históriaba. És most azt kívánjátok, tartsam a hátamat a disznóságaitokért.

PAUL: Na, idefigyelj, nagyokos! Mit gondolsz, létezik-e akármí, amit rád ne bírnánk bizonyítani? Mindent feljegyeztünk ezekre a kis cédulákra. Miért pont te maradtál volna ki?

JULES: Most nagyon megijedtem! Összeomlik a rendszer, és ti ezekkel a szerencsétlen kis papírfecnikkel komolytalankodtok. Tudod mit? Fogd és vidd, ha neked ennyire fontosak.

PAUL: Fogjam? Vigyem? Csak a rendszer változik. A Testület marad. Fogalmad sincs, hány rezsimit szolgáltunk ki. És hány rezsim szolgált ki minket!

JULES: De ennek most vége.

PAUL: Képzeled csak, fiacskám. A felgyülemllett gőzt olykor ki kell eresztetni. Hadd higgye a csócselék, elkergeti a zsarnokot. Biztosíthatlak: soraik közt vagy éppen az élén már ott masírozik a következő népnúzó. Éppen ezért fogd be szépen a pofádat, és pakolj, amilyen sebesen csak bírsz, különben utolérnek, és akkor tényleg vége mindennek.

JULES: Tehát nem vagyunk sérthetetlenek. Ajánlanék valamit: fej vagy írás?

PAUL: Éppen most? Éppen itt? Mondd, tökéletesen elhagytad a józan eszedet?

JULES: Mindig is így döntöttünk, nemdebar?

PAUL: Általában így. De nem válságidőszakban. Rakodj már, te nyáladzó idióta!

JULES: Ezek szerint megbuktunk. A Mindenható és Örökkévaló Szervezet. A Testület. És én ennek csicskázom?

PAUL: Felületesen látod a helyzetet. Valóban adódott egy-két apróbb működési zavar. De ezek a szisztéma egészét nem érintik. Átcsoportosítjuk az erőinket, ennyi történik mindössze. Néhány hét bizonytalanság, és ismét kezünkben tartjuk a szálakat.

JULES: Ismerős szöveg. Nyilatkozunk így, nyilatkozunk amúgy. A lényeg ugyanaz: teljes csőd. Fej vagy írás?

PAUL: Még mit nem! Nem bízunk a vakszerencsére egy ilyen súlyos történelmi fordulaton.

JULES: Hát persze. Ha hatalomra kell segíteni, rábizzuk, ha le kellene taszítani, nem bizzuk. Na, kapd csak elő azt a kétsous-t!

PAUL: Ezt te még nem értheted. Majd egyszer. Később.

JULES: Elég a mellébeszélésből! Hoci azt a pénzt!

PAUL: Ha tudnád, mit szabadítasz el! Nem megyek bele egy ilyen gyanús, hazárd játszmába.

JULES: Tudod mit? Én most szépen kiborítom ezt a koffert. Aztán itthagylak faképnél a drágalátos cetlijeiddel. Fej vagy írás?

PAUL: Nem teheted. Úgyis elkapnak.

JULES: Kit érdekel? Addig van még egy kis idő. A történelem épp az orrunk előtt fordul meg.

PAUL: Mocskos gazember! Tessék, itt egy ötsou-s. Jó lesz?

JULES: Nem lesz jó. Kétsou-val szoktunk játszani.

PAUL: Aprópénz. Tökmindegy.

JULES: Nem mindegy. Akárhányszor dönteni kellett, mindig volt nálad egy kétsou-s. Kizárt, hogy elhajtottad volna.

PAUL: Ez valami rögeszme. Beteg vagy, Jules.

JULES: És ha beteg? Akkor is lejátsszuk. Dobd csak fel!

PAUL: Rossz vége lesz ennek. De ha ennyire ragaszkodsz hozzá. A szokásos? Én a fej?

JULES: Fordítva. Én a fej.

PAUL: Hiszen mindig így játszottuk!

JULES: Egészen idáig. Én a fej.

PAUL: Légy már következetes. Ha eddig tartottuk a szokásokat...

JULES: Mostantól nem mindenben tartjuk. Dobd!

PAUL: Nem dobom. Nem tisztességes.

JULES: Miért ne lenne? Fele-fele esély. Lássuk!

PAUL: Tudod... véletlenül olyan pénzdarab keveredett hozzám, amelyiknek mind a két oldala fej.

JULES: Hát persze...

PAUL: Becsületszavamra. Ma reggel vettem észre. Valaki tévedésből vagy pusztá rosszindulatból egy ilyen torz érmét adott vissza. Úgyhogy ez az egész pénzfeldobás értelmetlen.

JULES: Ha te mondd...

PAUL: Csak nem azt gondolod, hogy átejtelek? Be tudom bizonyítani...

JULES: Azt gondolom, hogy mindig is átejtettél. Nincs Testület. Nincs személytől független történelmi kényszer. A történelem az emberi jellembe van írva. Nem vagyunk érinthetetlenek. Sem eddig, sem ezután. Amit teszünk – pénzfeldobással, anélkül – teljesen felesleges. Az ember egyetlen földi hatalomtól sem várhatja, hogy boldoggá tegye. Elég neki, ha tisztességgel bánik vele.

PAUL: Figyelj! Nem vagy te olyan tehetségtelen. Szólhatok néhány szót az érdekedben odafönt. De most csipkedjük magunkat, mert mindjárt itt lesznek. *(Kintről láрма)* Ezek nem kérdeznak, csak ütnek. Nem lesz időd elmagyarázni nekik.

JULES: Hogy nem tartozunk egymáshoz?

PAUL: Bizony. Nem várom tőled, hogy azonosulj velem, a céljaimmal, de feltételezem, szeretnél életben maradni.

JULES: Te szemét! *(Teljes sebességgel csomagolni kezd.)* Egyszer úgyis átvágom a torkodat!

PAUL: De ahhoz a holnapi napot meg kell érned legalább. *(A láрма erősödik.)* Na, futás! *(Mindketten kirohannak.)*

JULES: *(Visszalép egy pillanatra.)* Ezért még megfizet, kerül, amibe kerül. *(Zaj egészen közelről. Jules el. Fügöny fel.)*

(A párizsi Városháza 1794. július 28. Robespierre, Saint-Just, David, Augustin)

ROBESPIERRE: Hanriot! Valaki azonnal kerítse elő Hanriot-t. Szedje össze a Nemzetőrséget, és vonuljon a Konvent ellen!

AUGUSTIN: Mint a régi szép időkben? Mint tavaly prairiakor?

ROBESPIERRE: Te mondd ezt, éppen te? Talán azt hiszed, nem merlek a Forradalmi Törvényszék elé állítani? Ma nincsenek anyák, apák, testvérek, szerelmeseik, csak szövetségesek és ellenségek.

SAINT-JUST: Ha megússzuk ezt a napot. De nem ússzuk meg. A forradalom elbukott. Hanriot feltehetőleg ismét csontrészeg.

ROBESPIERRE: Na és? Lehet, hogy ez a mi szerencsénk. Lőjön csak mindenkire, aki mozog. Ne mérlegeljen.

SAINT-JUST: Hagyjuk ezt! Holnap ilyenkor már nem leszünk. Kísérleteztünk Franciaországgal, és valamit túlادagoltunk.

ROBESPIERRE: Elég a defetizmusból! Tégedet is nyaktoló alá küldelek, Saint-Just. Halált érdemel, aki az ilyen pillanatokban nem fog össze.

DAVID: Én maradok, Robespierre. Veled együtt vonulok a vérpadra, ha kell.

ROBESPIERRE: Hagyjátok már azt a rohadt guillotine-t. Velünk a nép. A külváros. A sans-culotte-ok.

SAINT-JUST: Valamikor, régen. Amikor még azt hitték, megtisztítja őket az a rengeteg vér. Mikor még követhető volt jószerivel, mi a rossz, és mi az erény. Mi kutyultuk össze az egészet. Mi magunk.

ROBESPIERRE: Az erkölccsel? Ezt kívánod belemagyarázni, ugye? Vedd tudomásul, a mocskok mindenütt mocskok. A palotában és a putriban egyaránt. Amíg el nem takarítjuk, a nép ügye állandó veszélynek van kitéve. A régi világ szennye, a pompa és a gáláns játékok iránti sóvárgás tetten érhető a legutolsó csapásokban is. Ki vele!

AUGUSTIN: És én felnéztem rád. A bátyám, aki megmenteni Franciaországot. Mást nem is voltam képes látni. A terror kényszerű és csak átmeneti megoldás. A nép majd megéri utólag, és megbocsát.

ROBESPIERRE: Tessék! Nyitva az ajtó. Próbálj csak egyezkedni a Konventtel. A hűségesek maradnak.

DAVID: Ne most, könyörgöm, ne most! Kicsivel több türelmet egymás iránt ezekben a nehéz pillanatokban!

SAINT-JUST: Ne cifrázzuk: itt a vége. A Népgyűlés kihárta mögülünk. S ami még kellemetlenebb: az utca is. A sans-culotte-ok, karba tett kézzel, röhögve bámulják, ahogy lecsapják majd a fejünket.

ROBESPIERRE: A Városháza a mi oldalunkon áll. Máskülönben rég a Conciergerie-ben rohadnánk. Valamint a Nemzetőrség. Percek kérdése, és löni kezdenek. Hanriot.

SAINT-JUST: Én nem bíznék abban a szeszakában. A mai nap a legalkalmasabb, hogy valami világra szóló baklövést kövessen el.

DAVID: Egység! Ez most kérem a legfontosabb. Elég legyen ezekből a bomlasztó, demoralizáló szövegekből! Győzni fogunk. Vagy együtt pusztulunk.

TRICOTEUSE: *(Beront, nekiesik Robespierre-nek.)* Végre megvagy, te mocskos gazember! Megfizetsz mindenért!

ROBESPIERRE: *(Menekül előle)* Mi közöm hozzád? Egyáltalán, ismerlek tégedet?

TRICOTEUSE: *(Kést vesz elő)* Már hogyne ismernél, kisapám! Ígértél fűt, fát, vadvirágot, el is felejtetted azon nyomban, most meg lelépnél, itthagynál minket nyakig a kulimászbán.

(David, Augustin, Saint-Just együttes erővel próbálják lefogni Tricoteuse-t)

DAVID: Okosabb lenne, ha lehiggadnál kissé, jóasszony.

Ebben a teremben mindenki a nép oldalán áll, azaz a te oldaladon. De most többet használna a forradalom ügyének, ha hazamennél, és türelmesen megvárna, amíg lebírjuk a belső ellenséget. Tessék, tíz sou.

TRICOTEUSE: Neked nem jóasszony, te strici! Átvertetek minket. Te, meg a drágalátos cimboráid. Mindenekelőtt te, Robespierre! (Hadonászik a késsel.) Véged! De nem csak úgy, egyszerűen, hanem előtte kimetszem még a férfiasságodat! (Megindul Robespierre felé, Augustin, Saint-Just lefogják.)

ROBESPIERRE: Nem az én bűnöm, hogy még mindig éhez és fázol, hanem az arisztokratáké és a spekulánsoké. Ha nem állna az utamba az az átkozott Konvent, leszámoltam volna rég a haza minden ellenségével.

TRICOTEUSE: Csak a szád jár. Ha valóban az volnál, akinek hirdeted magadat, ezeket intézted volna el, itt, magad körül. A nagydarab kurafit meg életben hagytad volna.

ROBESPIERRE: (Félre) Danton, Danton, dögölj meg már végre! (Tricoteuse-höz) Előadást kívántatok tőlem, és én határidőre szállítottam. Mi lehet még a bajtok?

TRICOTEUSE: Az, hogy gyenge volt. Mi, odalent, tisztában vagyunk vele, hogy jöjjön akárki, a jólét és a szabadság csak szöveg. A komédia: egyedül az számít. Te sem vagy különb a többinél, Robespierre.

ROBESPIERRE: Sok-sok vért akartatok. Bűnösét, ártatlant, mindegy. Csak legyen a kirakatban, hogy él, mert büntet a forradalom. És aki büntethet, azé az erkölcsi hatalom.

TRICOTEUSE: Úgy van, kisapám. Most én vagyok a nép, és ha kinyírlak, akkor a miénk az igazság. Elegünk lett az égszínkének hacukádból. Azt fejeztetsz le, akit jólesik, ha kültelekieket, a te dolgod. De te megjártad magadat, és erre nincs bocsánat.

ROBESPIERRE: És akkor kinek a nevét tűzitek a zászlóra, nyomorvitéztek? A holt Dantonét? Vagy ezét a véresszájút? (Saint-Just-re mutat) Esetleg újra a király? „Bezzeg a Bourbonok idején!” Nem ismerős? Tessék, döfjél le, ha mersz!

TRICOTEUSE: Afelől ne is legyenek kétségeid. Majd csak találunk valakit, aki újabb és izgalmasabb látványosságokat agyal ki nekünk. Enni egy sem fog adni, azt tudom.

ROBESPIERRE: Nyertél, mocskos némbér. Azt sajnálom csak, hogy nem láthatom az undok pofádat, mikor

Hanrioték ideérnek, hogy kiszabadítsanak minket. Mostanra épp oda kellett érniük a Konventbe. Néhány perc, és hallod a lövéseket.

TRICOTEUSE: Azt mondd?

ROBESPIERRE: Ne hidd el! Tavaly is így vettük magunkhoz a hatalmat. Akkor huszonhét fejet követeltünk. Most egy sem maradhat.

TRICOTEUSE: Nincs nagy kedvem bevenni az ócska dumádat. Kapsz három percet. Ha nem lőtök, neked annyi. (Kitépi magát, Robespierre ágyékának szegezi a kést.)

ROBESPIERRE: (Összehúzódik)... Három perc. Megegyedtünk.

TRICOTEUSE: (Hátrafordul Saint-Just és David felé.) Ne higgyétek, hogy meg bírtok állítani.

AUGUSTIN: (Robespierre elé ugrik.) Ahhoz előbb velem kell elbánnod. Nem könnyítem meg a dolgodat.

TRICOTEUSE: Állítsd le magadat, kis balek! Egész életedet a bátyád árnyékában töltötted. Végre ember is lehetnél.

AUGUSTIN: Ne reménykedj. Pillanatok kérdése, és szólnak az ágyúk. Te is a helyedre kerülsz majd. Először jó mélyre. Aztán jó magasra.

TRICOTEUSE: Szegény hülye! Bevetted a mesét Hanriotval meg a Nemzetőrséggel? Senki sem fog mozdulni. Mindent elviseltünk volna, éhezést, háborús vereiséget, csak azt nem, hogy közben még erényesek is legyünk. Potyogjanak a fejek rakásra, mit bánjuk! Csak hadd vétkezzünk! Csak hadd botoljunk! Csak hadd legyünk hús-vér emberek!

SAINT-JUST: (Halkan) Robespierre, ez jogos!

ROBESPIERRE: Egy frászt jogos! (Felegyenesedik, előre megy a színpad közepére.) Mert én vagyok a Tanítvány. Halljátok? Jean-Jacques tanítványa. Az utolsó.

TRICOTEUSE: Ki a bánat az a Jean-Jacques?

DAVID: (Súgja) Rousseau. Jean-Jacques Rousseau. A Filozófus.

TRICOTEUSE: És most nyaljam fel előtte a padlót? Írni olvasni sem tudunk jószerivel odahaza, a kültelken. Ki üt nagyobbat? És ki marad állva? Csak ez számít.

ROBESPIERRE: Mulatságos vagy, tisztátalan nőszemély. Mutass csak egyet is magatok közül, aki idáig jutott volna. Szép história lett volna, ha gyermeketek lettem volna, ugye? Hát felejtsd el, koszos asszonyállat! Rühellek titeket. A hibás, bárdolatlan beszédeteket, a testetek kipárolgásait, az állatokéhoz hasonló gerjedelmeteket egymás iránt. Nem szeretem a népet, undorodom tőle. És mégsem zavarhattok el a fenébe, mert még egyszer mondom, én vagyok a Tanítvány. És nem azt súgta a fülemben ott, utoljára, amit oly gyakran hangoztattok: szabadság, egyenlőség, testvériség!

Társadalmi szerződés? Nem! Csalódottsággal és undorral volt tele. Csalódottsággal és undorral az élet édességei iránt. Hogy sohasem volt eléggé vakmerő azokat megragadni és magához venni. És hogy ne kelljen bevallania, mily irgalmatlanul erős benne a sóvárgás, kiötlötte tehát a holt és rideg erényt.

AUGUSTIN: Nem beszélhetsz így, hallod! Ez káromlás! A forradalom és a nemzet gyalázása!

ROBESPIERRE: Aki hatalommal bírni, vezetni óhajt, ne szeresse a népet. Senkit, önmagát se. Ez a titok. A nép hálátlan. Bendőjével s ágyékával törődik csupán. Azt, ki jobbítani kívánja, hamar eltaszítja. A sarlatánoknak és hamis prófétáknak rögvést és szívesen felül. Kapja csak, amit megérdemel. Korbácsot és nyaktilót. Az ember nem változott, és nem is fog soha. Görcsösen, makacsul ragaszkodik a szennyhez, a pocsolyához. Akár a disznó. Képtelenség nevelni. Vezérnek lenni nem egyéb, mint folyvást kényszer alatt tartani a tanulatlan és eredendően tisztátalan sokaságot. A gyomor éppencsak ne legyen üres, és a puskatustól, akasztástól éppen csak megmenekedjenek. Azon túl bármit. Igen, tisztában vagyok vele, hogy odakint kong a tér. Többé nem sorakoznak fel mögém a sans-culotte-ok. Nekem elég, ha megszólalnak az ágyúk. Ha rommá löveti Hanriot a Konventet.

ELEONORE: (*Belép*) Hagyd, Robespierre. Nem lövi szét, nem szabadít meg benneteket. Nincs tovább. Véget ért a forradalomnak titulált kutyakomédia.

ROBESPIERRE: Mit keresel itt? És hogy beszélhetsz így? Éppen te?

ELEONORE: Éppen én. Szeretném, ha itt, most, utoljára képes lennél belátni, micsoda szenvedést, rettegést és istenkáromlást zúdítottál a világra.

ROBESPIERRE: És te most éppen kinek az oldalán állsz? Duplay asztalos lánya már nem akar feljárni senkinek a szobájába?

ELEONORE: Az régen volt, Robespierre. Az egy rajongó kisleány volt, aki nem tudta megkülönböztetni a csodálatot a szerelemtől. Oldalak már jó ideje nem érdekelnek.

ROBESPIERRE: Jól van, tagadj meg. Bár valamikor, nem is olyan régen úgy gondoltam: lehetnél a társam is. Most olybá tetszik, nem különbözel a többitől. Te is csak a káprázat után szaladsz... Miért nem lőnek már? Hanriot! Hanriot!

ELEONORE: Mert nem akarnak. Hanriot-t elfogták, és a Nemzetőrség letette a fegyvert. A Városháza talán még tartható egy darabig. Elvesztél, Robespierre.

DAVID: Ez esetben együtt lépünk a vérpadra. Közösen értük meg a diadalt, illik, hogy a vereségen is osztozzunk.

ELEONORE: Ne hőködj, Louis David, nem vagy te André Chénier. Eljön majd a pillanat, mikor az eszedre hallgatsz inkább, és szép csendben kilépsz a forradalomból. Őszintén szólva, nem igazán neked való.

ROBESPIERRE: Eleonore! Eleonore! Olyan jólesne, ha megértenél!

ELEONORE: Eddig is ezt próbáltam. Az én hibám, hogy kiöltél magadból minden szeretetet?

ROBESPIERRE: Eleonore, az én életembe csak egyetlen női lény fér bele. Úgy gondoltam, megvárom, míg rendeződik a helyzet, kiforrija magát az új rend. De sajnos beragadtunk a történelem szorításába. Időzavarba kerültünk. Eleonore, kérem, képes lenne-e megosztani velem az életét, hozzám jönne-e feleségül? Megeshet, már csak napokat, órákat jelent ez.

ELEONORE: Azt mondtam, Maximilien, hogy rajongtam érted. Egykor. Láttam, éreztem, hogy valami nincs rendben veled. Reménykedtem, elmúlik rólad az átok. Mi több, magamat képzeltem szabadítódnak. Duplay asztalos egyszerű leánykája, aki megváltja Franciaországot a jakobinus örülettől. Mert csupán a tehetséget voltam hajlandó észrevenni benned, és a torz, sötét erőkre, amelyek birtokba vették a lelkedet, majdhogynem szántsándékkal nem figyeltem oda. Nagyszerű férfit akartam látni, és megfeledeztem a Sátánról, aki a hátad mögött lapult, s a füledbe súgott. Ha páromul fogadnálak, veled együtt a Gonoszt is beereszteném magamhoz.

ROBESPIERRE: Ne lőkj el magadtól, könyörgöm! Te vagy az egyetlen, aki ki tudsz rángatni ebből az irtózatosságból. Ermenonville-ben még minden érintetlen volt. Ember és Természet egyaránt. Úgy tetszett: eligazodhatni a világ dolgain. Lesajnálhattuk, kiközösíthettük. A Mester, Jean-Jacques jelenléte pajzsként magasodott fölénk. Akik vele laktunk azokban az utolsó években, úgy jártunk-keltünk később, mint afféle félistenek. Az utálat jogát nyertük el ott, Ermenonville-ben. Az utálatát minden iránt, ami civilizált, ami társadalom. Ami szennyezett. Igen, Eleonore, nálad tisztábbat nem találtam a földön. És nekem ez az érintetlenség kell, enélkül nem bírok sem élni, sem halni.

ELEONORE: Látod, megint mennyi zavaros dolgot hordasz összevissza. Mintha ez a te nagy makulátlanságod jobbá tett volna bárkit is! A szomorú igazság azonban az, hogy az emberek félnek a purifikátoroktól. Jószerivel maguk sem hiszik, hogy az ártatlanság milyen egyszerű és kellemes dolog. Ezzel éltél vissza, Robespierre. A bűnöst kívántad eltíporni, s nem a bűnt. Így lettél a Sötétség prófétája a Fény

és az Egyetemes Ész zászlaja alatt. *(David lassan, észrevétlenül távozik a színről.)* Nem, Robespierre, sohasem leszek a tiéd. Egy napra, egy órára sem. Nem az én felelősségem, hatalmam sincs rá, hogy ellenálljak a benned elszabadult Rosssznak. Azt szeretném, ha megbánná minden. Ha máskor nem, legalább a guillotine árnyékában.

ROBESPIERRE: Megtiltom, hogy így beszélj! Szent ügyért, a nép ügyéért harcoltunk. Valóban megeshet, hogy a félrevezetett, vaksi tömeg most cserbenhagy minket. De a testi megsemmisülésünkön túl igenis, ott az Eszme. A szabadság, az egyenlőség és testvériség eszméje, amely mint bűvópatak, mint parázs az üszök alatt...

SAINT-JUST: Maximilien, kérlek, ne komédiázz. Tényleg vége. Hazardíroztunk, és nem jött be a lap. Ne félj, csak egy pillanat az egész, talán nem is fáj. *(Kintről zaj)*

ROBESPIERRE: Mindenki áruló! Franciaországban nem maradt egyetlen hűséges ember sem. Beleértve benneteket is itt, körülöttem. És aki nem döfött még hátba, az is kapható bármire. Kivételt csak a nyáladzó idióták jelentenek.

AUGUSTIN: Maximilien! David eltűnt. Itt hagyott minket, kereket oldott. *(Zaj erősödik)* Éreztem, hogy nincs minden rendben vele.

ROBESPIERRE: Franciaországnak vége. Ez ellenforradalom!

TRICOTEUSE: Kisasszony! Kinyírhatom végre ezt a senkiházit? Egy percig se sajnálja, ez sem több, mint

bármelyik a fajtájából. Felemelkedik, és lehanyatlik a csillaga. Csak a mellékutcák és sikátorok népének nem jut elég a reményből. Nem a szegénység és az elnyomottság. Hanem hogy akármint is alakuljanak a dolgok, mi, odalentiek folyton-folyvást rossz lóra teszünk. Elkergetjük zsarnokainkat, hogy valaki sokkal hitványabbat ültessünk a helyére.

ELEONORE: Hagyd békén! Nem látod, hogy régóta halott már? Azt mesélik, mikor Dantont a vesztőhelyre vitték, feléje fordult, és azt mondta: „három hónap múlva kövess ez úton!” Én is csak úgy halottam. Akkorra már teljesen elpusztult belülről. A lelke. Nem szeretheti a népet, aki Istennel és önmagával ellenkezésben van. Önmagunkat szeretni annyi, mint derűs szívvel és türelemmel fogadni saját esendőségünket, és bízni mindhalálig, hogy bocsánatot nyerünk botlásainkra. Nem a történelem gonosz, mert akkor az ember is mindenestül olyan lenne. Pedig csak védtelen. Különös módon éppen önmagával szemben. A gyűlölet forrása a félelem, és a félelemé a hazugság. Királyok, ügyeletes népboldogítók nem állhatnak ellen. Csak a szív. Egyedül a szív.

(Függöny. A zaj egészen erős.)

(Jules kiszalad a függöny elé. Nincs rajta smink. Határozott mozdulattal leveti és eldobja a parókáját, nyakfodrait, kabátját.)

GLÁSER DIÁNA

Mocorog a hajnal

*Elefántokkal ébredő félhomály,
Költözik a fény
Kis szobám ablakán át, lassú léptekkel
Vándorol,
Apró réseken.*

*Mocorog a hajnal
Prizmát morzsol a
Szemeim közé.*

Ébredni kéne már.